

## Nr 139.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet; given Stockholms slott den 24 februari 1939.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

**GUSTAF ADOLF.**

*Per Edvin Sköld.*

---

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 24 februari 1939.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ENGBERG, SKÖLD, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och ecklesiastikdepartementen anför chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld:

Vid behandling i statsrådet den 4 januari innevarande år av frågan om reglerandet av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1939/40 beslöt Kungl. Maj:t, på min hemställan, föreslå riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde komma att till riksdagen avlätas, till befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet för budgetåret 1939/40 beräkna ett reservationsanslag av 50,000 kronor.

Skälet för att nämnda fråga icke kunde definitivt behandlas i samband med övriga anslagsäskanden under fjärde huvudtiteln var, enligt vad jag vid nyssnämnda tillfälle erinrade, att från vederbörande myndigheter m. fl. infortrade yttranden över ett av tillkallade sakkunniga den 19 november 1938 avgivet »Betänkande och förslag rörande den andliga vården inom försvarsväsendet» (statens off. utredn. 1938: 33) då ännu icke inkommit. Sedan yttrandena numera avgivits och ärendet därefter varit föremål för ytterligare överväganden, anhåller jag att nu få återkomma till förevarande anslagsfråga.

### Inledning.

Innan jag närmare ingår på det av de sakkunniga avgivna förslaget i ämnet, ber jag få i korta drag erinra om vad som under senare tid förekommit i avseende å organiserandet av den andliga vården vid försvarsväsendet. Med 1925 års försvarsbeslut genomfördes den förändringen härutinnan, att de förut utgående arvodena till regementspastorer vid armén ävensom till slottspastorn å Karlberg indrogos; dock beräknades alltjämt arvodet för garnisonspastorn å Karlsborg, som tillika är kyrkoherde i Karlsborgs församling, samt för garnisonspastorn i Boden. Alltsom allt indrogos 46 regementspastorer. Där emot blevo de prästerliga tjänsterna vid de marina församlingarna i Stockholm och Karlskrona icke berörda av försvarsbeslutet 1925.

Emellertid innehöll 1925 års beslut tillika, att ett årligt belopp av 50,000 kronor skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att efter vederbörliga myndigheters hörande användas dels, där så funnes lämpligt, för bestridande av pastoralvård inom armén, dels för de värnpliktigas vård i övrigt, utövad genom förbundet Soldaternas vänner eller eljest. Angående dispositionen av nämnda anslagsbelopp rådde till en början en viss osäkerhet, vilket föranledde, att år 1926 särskilda sakkunniga tillkallades för att verkställa utredning och inkomma med förslag beträffande bland annat den framtida dispositionen av anslaget. Dessa sakkunniga framlade sitt förslag i frågan den 24 mars 1927. De sakkunnigas förslag har dock sedermera icke kommit att i allo följas, bland annat beroende på att anslaget under en följd av år av statsfinansiella skäl till beloppet nedsattes samt att anslaget från och med budgetåret 1932/33 fått tagas i anspråk för andlig vård i viss utsträckning även vid marinen och flygvapnet. Anslagets fördelning bestämmes alltjämt av Kungl. Maj:t genom särskilda beslut år från år efter förslag av vederbörande förvaltningsmyndigheter. I enlighet därmed har det för innevarande budgetår utgående anslaget till befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet, 50,000 kronor, jämte reservationer å tidigare anslag till samma ändamål, 9,975 kronor 96 öre, jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 9 december 1938 fördelats på följande sätt:

För andlig vård vid:

Krigsskolan .....	kronor	800: --
Arméns underofficersskola .....	»	240: —
Livregementets grenadjärer, Livgrenadjärregementet, Norra skånska infanteriregementet, Södra skånska infanteriregementet, Upplands, Skaraborgs, Södermanlands och		

Jönköpings-Kalmar regementen, Dalregementet, Hälsinge, Älvsborgs, Hallands och Bohusläns regementen, Gotlands infanteriregemente, Västerbottens, Västernorrlands och Värmlands regementen, för varje truppförband 240 kronor, eller tillhopa .....	kronor	4,080: —
Jämtlands fältjägerregemente .....	»	100: —
Livregementet till häst, Skånska kavalleriregementet, Livregementets husarer samt Norrlands dragonregemente, för varje truppförband 240 kronor, eller tillhopa .....	»	960: —
Wendes och Norrlands artilleriregementen, Smålands arméartilleriregemente samt Gotlands artillerikår, för varje truppförband 240 kronor, eller tillhopa .....	»	960: —
Svea artilleriregemente .....	»	100: —
Göta ingenjörkår .....	»	240: —
Signalregementet .....	»	100: —
Svea, Göta och Norrlands trängkårer samt Skånska trängkåren, för varje truppförband 240 kronor, till tillhopa...	»	960: —
Vaxholms kustartilleriregemente .....	»	700: —
Karlskrona kustartilleriregemente .....	»	500: —
Flygkrigsskolan .....	»	300: —
Västmanlands, Roslagens, Östgöta och Svea flygflottiljer, vardera 200 kronor, eller tillhopa .....	»	800: —
Såsom bidrag till soldathemsverksamhet utövad av:		
Föreningen K. F. U. M:s soldathem, Kristianstad .....	»	1,000: —
Kronobergs läns missionsförenings soldathem, Växjö .....	»	750: —
Soldathemmet i Karlskrona .....	»	600: —
Hallands regementes soldathem .....	»	600: —
Föreningen Soldaternas vänner i Halmstad .....	»	750: —
Föreningen Hälsingborgs soldatmission .....	»	750: —
Viss soldathemsverksamhet vid Skånska trängkåren .....	»	320: —
Soldathemmet å Visborgs slätt .....	»	750: —
Soldathemmet vid garnisonen i Skövde .....	»	1,000: —
Västergötlands missionsförening, Skövde .....	»	250: —
Älvsborgs regementes soldathem .....	»	600: —
Föreningen Soldaternas vänner, Borås .....	»	600: —
Bohusläns regementes soldathem .....	»	600: —
Ynglingaföreningen Libanons soldathem, Uddevalla .....	»	600: —
Föreningen Soldaternas vänner i Värmland, Karlstad .....	»	750: —
Ynglingaföreningen Libanons soldathem, Göteborg .....	»	750: —
Drottning Victorias soldathem å Karlsborg .....	»	1,200: —
Föreningen Soldaternas vänner i Stockholm .....	»	1,500: —
Stiftelsen Oscar-Fredriksborgs soldathem .....	»	750: —
Föreningen Soldaternas vänner inom Örebro län, Örebro ...	»	750: —
Upplands Ansgariiförbunds soldathem, Uppsala .....	»	1,000: —
Föreningen Södermanlands regementes soldathem .....	»	400: —
Föreningen Soldaternas vänner i Södermanland, Strängnäs	»	400: —
Sällskapet Soldaternas vänner i Linköpings stift, Linköping	»	1,300: —
Föreningen Soldaternas vänner i Eksjö .....	»	1,200: —
Svenska Alliansmissionens ungdomsförbunds soldathem, Jönköping .....	»	850: —
Jämtlands fältjägerregementes soldathem .....	»	840: —
Jämtlands läns Lutherska ungdoms- och missionsförenings soldathem i Östersund.....	»	400: —

Dalarnas Ansgariiförenings soldathem, Falun .....	kronor	750: —
Hälsinge regementets soldathem.....	»	750: —
Västerbottens läns Lutherska missions- och ungdomsförbund, Umeå .....	»	1,300: —
Soldathemmet »Konung Oscar II:s paviljong», Boden .....	»	1,200: —
Svenska missionsförbundets soldathem, Boden .....	»	1,600: —
Föreningen Soldaternas vänner för verksamheten i örlogshemmet vid Vitså brygga invid Hårsfjärden .....	»	300: —
Drottning Victorias örlogshem i Stockholm .....	»	3,000: —
Soldathemmet i Västerås .....	»	600: —
Såsom bidrag till verksamhet utövad av Skeppsgossehernet i Karlskrona .....	»	1,200: —
Till marinförvaltningens disposition (Gotlands kustartillerikår m. m.) .....	»	300: —
Såsom bidrag till Svenska kyrkans diakonistyrelses militärutskott .....	»	2,000: —
Såsom bidrag till centralstyrelsen för förbundet Soldaternas vänner .....	»	8,000: —
Till Kungl. Maj:ts disposition .....	»	6,875: 96
Summa kronor		59,975: 96

Angående användningen av de sålunda de särskilda truppförbanden tilldelade anslagsbeloppen för andlig vård, vid ett normalregemente uppgående till 240 kronor, må här nämnas, att dessa belopp nyttjas på ett mycket oenhetligt sätt vid de olika truppförbanden. På många håll har man emellertid uppdragit åt en präst att svara för religionsvården vid förbandet, därvid denne äger uppbära hela anslagsbeloppet eller större delen därav.

Den år 1925 genomförda ordningen för tillgodoseende av den andliga vården vid försvarsväsendet har tid efter annan varit föremål för erinringar av olika slag. På många håll har man snarast betraktat den nuvarande ordningen som ett provisorium. De förenämnda sakkunniga angående fördelningen av de tillgängliga anslagsmedlen avgåvo i sitt *betänkande den 24 mars 1927* jämväl förslag till bestämmelser i övrigt rörande den andliga vården vid armén. I sistnämnda hänseende föreslogo de sakkunniga, bland annat, att ordnandet av den andliga vården vid truppförbanden skulle anförtros åt ett truppförbandsråd, vilket skulle åligga att efter övervägande av föreliggande förhållanden avgöra, huruvida militärpastor borde utses eller pastoralvården vid truppförbandet kunde inordnas i förlägningsplatsens civila församlings- och gudstjänstliv. De sakkunniga förordade för sin del bestämt det förra alternativet. Det föreslagna truppförbandsrådet skulle även i egenskap av föreläsnings- och biblioteksstyrelse uppgöra plan för anordnande av föreläsningar och musikunderhållning, uppmuntra på frivillig väg bildande av studiecirkel samt upprätta och vidmakthålla bibliotek. Rådet skulle vara sammansatt av truppförbandets chef såsom ordförande samt två andra för ett år valda medlemmar, utsedda den ene av domkapitlet och den andre av visst organ för frivillig andlig vård. — Till befrämjande av enhetlighet och sammanhållning för den andliga vården inom armén upptog 1927 års förslag också ett centrallråd, utsett av Kungl.

Maj:t för fem år i sänder och bestående av en officer, en präst i svenska kyrkan, en representant för frivillig verksamhet för andlig vård samt två andra sakkunniga personer. Åt centralrådet skulle förutom uppgifter i samband med den fredliga verksamhetens befrämjande även överlämnas att efter samråd med militärmyndigheter utarbeta planer för den andliga vården vid armén vid mobilisering och under krig. — 1927 års förslag har hittills icke givit anledning till något förslag i ämnet från Kungl. Maj:ts sida.

Frågan om ordnandet av den andliga vården vid försvarsväsendet var även föremål för behandling av 1930 års försvarskommission i dess den 30 juli 1935 avgivna betänkande. Kommissionen yttrade därvid, att kommissionen icke ville bestrida, att en revision av det nu tillämpade systemet för den andliga vårdens bedrivande vid försvarsväsendet kunde bli nödvändig, och att därvid vissa synpunkter, som framhållits av särskilda åren 1918 och 1926 tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om den andliga vården, vore förtjänta av beaktande. Emellertid vore kommissionen av den uppfattningen, att en dylik revision ej stode i så nära samband med förslaget till en förändrad organisation av riksförsvaret, att den nu borde av kommissionen upptagas till prövning. Försvarskommissionen utginge därför ifrån, att de nu gällande principerna för den andliga vårdens tillgodoseende komme att i huvudsak tills vidare tillämpas. — Tre av försvarskommissionens ledamöter voro emellertid av skiljaktig mening och ansågo, att kommissionen hade bort taga ett initiativ i denna sak. De skiljaktiga ansågo nämligen den andliga vården, särskilt av den till övningsplatserna samlade manliga ungdomen, vara en angelägenhet av sådan betydelse, att den borde givas en fastare ordning och ett kraftigare stöd än som nu vore fallet.

I sina yttranden över försvarskommissionens betänkande i hithörande del anslöto sig cheferna för generalstaben, samtliga arméfördelningar och fortifikationen helt till reservanternas uttalande. Chefen för södra arméfördelningen förklarade sig därjämte liksom inspektören för artilleriet anse lämpligt, att frågan bringades till ändamålsenlig lösning i samband med försvarets omorganisation. Kommendanten i Bodens fästning yttrade, att erforderliga åtgärder borde vidtagas så snart ske kunde, eventuellt utan att genomförandet av ny försvarsordning avvaktades. Militärbefälhavarna för Övre Norrland och på Gotland uttalade, att den andliga vården inom försvarsväsendet borde ordnas, lämpligen genom återinförande av regementspastorsinstitutionen.

Vid framläggandet av 1936 års försvarsproposition yttrade föredragande departementschefen i fråga om den andliga vårdens ordnande:

Genom det beslut i förevarande fråga, som av 1925 års riksdag fattades, öppnades möjlighet att lämna stöd åt en i mera fri form bedriven verksamhet till främjande av den andliga omvårdnaden om de värnpliktiga. Denna verksamhet har ofta varit knuten till soldathemmen och har till stor del upptagits av organisationer med frikyrklig betoning. Den nya ordningen torde även hava tjänat till att framhålla vikten av att den värnpliktiga ungdomen beredes tillfälle att på ett lämpligt och förädlade sätt använda sin fritid. Med hänsyn härtill synes det mig angeläget, att särskilt soldathemsverk-

samheten i fortsättningen understödjes i åtminstone samma utsträckning som på senare år skett. Lämpligheten av en direkt återgång till de förhållanden, som varit rådande före genomförandet av 1925 års härordning, synes mig redan på denna grund kunna ifrågasättas. Även andra skäl synas mig tala för att den nu tillämpade ordningen icke bör underkastas en genomgripande omläggning i den riktning som reservanterna inom försvarskommisjonen och vissa militärmyndigheter anvisat. Måhända kunde andra vägar beträdas för att främja det avsedda syftet, exempelvis genom att närmare anknyta den andliga vården vid försvarsväsendet till församlingsarbetet i övrigt å förläggningssorterna. Detta är emellertid en fråga, som icke låter sig bedömas utan vittgående undersökningar. Åtminstone tills vidare torde därför det nuvarande systemet böra bibehållas.

*Riksdagen*, som även hade att behandla vissa motioner i frågan, anslöt sig i detta hänseende till Kungl. Maj:ts förslag.

Jämväl *kyrkomötet* har vid skilda tillfällen under senare år haft förevarande fråga under behandling. Sålunda uttalade 1934 års kyrkomöte, i anslutning till en av diakonistyrelsen framlagd redogörelse, att denna tydligt gäve vid handen, huru otillfredsställande hela denna viktiga angelägenhet vore ordnad. Alltmera oeftergivligt syntes behovet vara av en grundlig omdaning av den andliga verksamheten vid våra regementen. — Vid 1936 års kyrkomöte anförde mötets tillfälliga utskott i anledning av väckta motioner i utlåtande, nr 6, bland annat, att en undersökning av den förevarande frågan måste anses vara i hög grad påkallad. Enligt den nuvarande ordningen saknades helt och hållet ett centralt organ, som kunde sammanhålla och i intim kontakt med den högsta militära ledningen leda kyrkans arbete på ifrågavarande område. Vidare förefunnes utskottet veterligen icke någon plan för ordnandet av den andliga vården i händelse av mobilisering eller vid krigstillfälle. Detta vore en betydande brist i gällande organisation, som snarast borde avhjälpas. Denna angelägenhet borde utan tvivel vara planerad och ordnad redan i fredstid, så att organisationen kunde träda i funktion i omedelbart samband med en inträffande mobilisering. Det kunde icke synas tillfredsställande, att de värnpliktigas religiösa behov och intresse icke kunde tillgodoses på grund av bristande organisation vid tillfällen, då de religiösa behoven torde vara starkare framträdande än eljest. Slutligen borde — i anslutning till förenämnda uttalande i 1936 års försvarsproposition — förutsättningarna för en närmare anknytning av den andliga vården vid försvarsväsendet till församlingsarbetet i övrigt å de militära förläggningssorterna klarläggas. Ur nu anförda synpunkter finge utskottet på det varmaste förorda, att frågan om organisationen av den andliga vården vid försvarsväsendet skyndsamt gjordes till föremål för en sakkunnig och allsidig utredning, därvid särskilt spörsmålet om ordnandet av den andliga vården i händelse av mobilisering eller krigstillfälle borde upptagas till prövning. — Med anledning av vad utskottet anført hemställde kyrkomötet i skrivelse den 30 oktober 1936, nr 9, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt låta verkställa utredning angående ordnandet av den and-

liga värden vid försvarsväsendet ävensom vidtagna de åtgärder, till vilka utredningen kunde giva anledning.

Närmast i anledning av kyrkomötets nyssberörda skrivelse den 30 oktober 1936 bemyndigade *Kungl. Maj:t den 29 oktober 1937* chefen för försvarsdepartementet att utse högst fem sakkunniga att inom nämnda departement biträda med utredning rörande frågan om ordnandet av den andliga värden vid försvarsväsendet samt avgiva de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda. Vid nämnda ärendes behandling i statsrådet yttrade min företrädare i ämbetet bland annat följande:

För egen del anser jag visserligen, att den friare uppläggning av den andliga värden, som genom 1925 års försvarsordning genomfördes, i många hänseenden innebär ett framsteg. En återgång till den dessförinnan rådande ordningen, med fast anställda militärpastorer såsom de enda handhavarna av denna verksamhet, synes mig därför icke böra ifrågakomma. Men detta hindrar naturligen icke, att det kan finnas lämpligt, att prästmän tillhörande den svenska kyrkan erhålla särskilda uppgifter med avseende å den andliga vårdens utövande inom försvarsväsendet. Närmast till hands synes härvid ligga att, på sätt i 1936 års försvarsproposition antydde, anknyta verksamheten till det allmänna församlingslivet å vederbörande orter. I händelse av en dylik anordning synes det emellertid vara av vikt, att tillräckligt utrymme beredes åt de frikyrkliga strömningarna vid den andliga vårdens handhavande å de särskilda förläggningssorterna. Av betydelse är ock, att den verksamhet, som för närvarande utövas av de s. k. soldathemmen, får utvecklas under samma fria former som hittills.

Med stöd av berörda bemyndigande tillkallades dåvarande chefen för lantförsvarets kommandoexpedition, numera sekundechefen för Svea livgarde, översten *C. H. Tottie*, kyrkoherden *A. H. Anderberg*, Kristianstad, ledamoten av riksdagens andra kammare, rektorn *G. A. Mosesson*, Lidingö, redaktören *Torsten Nilsson*, Stockholm, och agronomen *Eric Ellerud*, Södertälje, att inom försvarsdepartementet biträda med ifrågavarande utredningsarbete. Åt Tottie uppdrogs att vara de sakkunnigas ordförande.

De sakkunniga hava med skrivelse *den 19 november 1938* inkommit med »*Betänkande och förslag rörande den andliga värden inom försvarsväsendet*» (statens off. utredn. 1938: 33).

Över betänkandet hava infordrade utlåtanden avgivits av följande myndigheter, nämligen chefen för försvarsstaben, chefen för armén, chefen för marinen, chefen för flygvapnet, arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, kammarkollegiet, statskontoret, skolöverstyrelsen samt rikets samtliga domkapitel. Vidare hava följande sammanslutningar inom hit hörande områden inkommit med yttranden i ärendet, nämligen svenska officersförbundet, svenska underofficersförbundet, försvarsväsendets underbefälsförbund, svenska kyrkans diakonistyrelse, frikyrkliga samarbetskommittén och samverkande bildningsförbunden.

### Översikt av 1937 års sakkunnigas förslag.

I sitt betänkande hava 1937 års sakkunniga till en början ingående uppehållit sig vid frågan om den andliga värden under krigsför-

hållanden (mobiliseringsorganisationen). Med utgångspunkt från att de nuvarande anordningarna för tillgodoseende av behovet av andlig vård i fält äro otillräckliga hava de sakkunniga framlagt vissa synpunkter på denna angelägenhets tillgodoseende vid mobilisering, vilka synpunkter angivits som förutsättningar för ett i en särskild hemlig bilaga till betänkandet avgivet förslag. Bland annat framhålles som en av förutsättningarna, att svenska kyrkans prästerskap vid utövande av andlig vård under krigsförhållanden bör kompletteras med befattningshavare från andra kristna samfund inom landet. Ledningen av den ifrågavarande verksamheten i krig avses skola utövas av en fältprost, vilken jämte vissa andra befattningshavare skulle ingå i högkvarteret och där bilda en »självårdsdetalj». I övrigt lämnas i betänkandet detaljerade förslag rörande ordnandet av den andliga vårdens såväl religiösa som kulturella sidor under krig. Som emellertid mobiliseringsorganisationens ordnande icke äger samband med den anslagsfråga, som nu skall behandlas, anser jag mig icke böra här närmare redogöra för de sakkunnigas förslag i denna del. Frågan om mobiliseringsorganisationen på förevarande område torde jag få tillfälle att sedermera och i annan ordning upptaga till behandling. Jag kommer sålunda i det följande att uteslutande uppehålla mig vid de sakkunnigas förslag till den andliga vårdens ordnande i fredstid och vad därmed äger samband.

I nämnda hänseende skall jag till en början tillåta mig att lämna en kort översikt över förslaget innehåll för att sedermera övergå till att närmare redogöra för de särskilda delarna i förslaget och de synpunkter, som i avseende därå framförts av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna.

De sakkunniga fastslå inledningsvis, att ett rationellt ordnande av den andliga vården vid försvarsväsendet bör utövas dels som religiös vård och dels som kulturell vård. Den religiösa vården anse de sakkunniga böra bestå dels av en genom legala bestämmelser fastställd och reglerad pastoralvård och dels av religiös vård utövad av frivilligt verksamma föreningar och samfund. Den kulturella vården bör enligt de sakkunnigas mening äga rum i anslutning till de förefintliga större folkbildningssammanslutningarna eller lokalt verksamma bildningsorganisationer. För sammanhållning, befrämjande och kontroll av den andliga vården, såväl den religiösa som den kulturella, föreslå de sakkunniga inrättande av ett centralt organ, ett centralråd.

Vad först beträffar den religiösa vården hava de sakkunniga på närmare anförda skäl avvisat den vid olika tillfällen framförda tanken på att anknyta denna del av den andliga vården till församlingsarbetet i övrigt å förläggningssorterna. De sakkunniga framhålla därvid, att det från både kyrkligt och frikyrkligt håll betonats, att en dylik anknytning icke kan lösa spörsmålet om en effektiv andlig vård av försvarsväsendets personal. De sakkunniga hava därför ansett sig böra stanna vid att förorda en särskilt anordnad religiös vård vid truppförbanden och motsvarande militära enheter. Efter att närmare hava uppehållit sig vid förutsättningarna för en dylik särskild



religionsvård vid truppförbanden — därvid uttalats, bland annat, att den särskilda andliga vården delvis torde böra ingå i den militära dagordningen — föreslå de sakkunniga, att vid de militära förbanden skola finnas särskilda befattningshavare, militärpastorer, förordnade av Kun gl. Maj:t efter förslag av centralrådet för en tid av tre år i sänder. Dessa befattningar förut-sättas skola innehavas som bisysslor och kunna fördenskull förenas med för-hållandevis låga arvoden. Kostnaderna för dessa arvoden anse de sakkunniga böra utgå ur kyrkofonden, vilket medför som en följd, att endast präster i svenska kyrkan kunna komma ifråga som handhavare av denna vård.

Vad därefter beträffar den frivilliga religiösa verksam-heten vid truppförbanden hävda de sakkunniga, att denna verksamhet, vare sig den bedrives genom soldathemmen eller eljest, skall tillförsäkras full självständighet i förhållande till de ordinarie befattningshavarna. Detta ute-sluter givetvis icke, framhålla de sakkunniga, att vissa föreskrifter för den frivilliga religionsvårdens handhavare i vad avser deras verksamhet och upp-trädande i förhållande till det militära förbandet kunna och böra meddelas av vederbörande chefer, då anledning därtill finnes. Den frivilliga soldat-hemsverksamheten, vilken hittills understötts från anslaget till den andliga vården vid försvarsväsendet, bör enligt de sakkunnigas mening även i fort-sättningen uppmuntras i samma utsträckning. Likaledes bör statsunderstöd alltjämt tillerkännas såväl förbundet Soldaternas vänner som svenska kyrkans diakonistyrelses militärutskott för deras centrala verksamhet.

I fråga om den kulturella vården anse de sakkunniga, att det icke kan vara lämpligt att överlämna åt de på förläggningssorterna befintliga bild-ningsorganisationerna att genom sin ordinarie verksamhet även söka tjäna den militära personalen. En för truppförbandet särskilt organiserad verksamhet anses behöblig för att vinna det syfte, som den kulturella vården eftersträvar. Praktiska och ekonomiska skäl hava därvid synts tala för att denna vårds handhavande huvudsakligen utövas genom frivilliga insatser av härför intres-serade personer. De sakkunniga föreslå i anslutning därtill, att vid varje truppförband inrättas ett bildningsråd, som skall vara ett ledande organ för den kulturella vården vid förbundet. Detta bildningsråd skall enligt de sakkunnigas mening vara sammansatt av representanter för olika hithörande kårer och sammanslutningar. För finansiering av bildningsrådets verksamhet föreslås vissa understöd skola utgå från anslaget till befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet.

I anslutning till behandlingen av ordnandet av den kulturella vården vid truppförbanden beröra de sakkunniga frågorna om biblioteksverk-samhet och föreläsningssverksamhet vid truppförbanden. I det förra hänseendet anse de sakkunniga, att vid varje truppförband ett efter manskapets intressen och behov utrustat bibliotek bör finnas. Dessa truppför-bandsbibliotek böra enligt de sakkunnigas mening inordnas bland det övriga folkbiblioteksväsendet och underställas skolöverstyrelsen. Det förutsattes, att understöd av statsmedel skola utgå till dessa bibliotek från vederbörande anslag under åttonde huvudtiteln. I fråga om föreläsningssverksamheten vid

försvarsväsendet anse de sakkunniga, att vid varje truppförband, där intresse härför finnes, en föreläsningssanstalt bör bildas, vilken skulle stå under skolöverstyrelsens inspektion. Även för detta ändamål förutsättes statsunderstöd skola utgå från vederbörligt anslag under åttonde huvudtiteln. Som de rätt komplicerade frågorna om organiserandet av biblioteks- och föreläsningssamfund vid truppförbanden svårligen låta sig överblickas i förevarande sammanhang, utan dessa frågors närmare prövning lämpligen bör äga rum först efter det de föreslagna organen för den andliga vårdens handhavande kommit i verksamhet och efter förslag från dessa, anser jag mig, efter att i frågan hava inhämtat chefens för ecklesiastikdepartementet mening, icke böra ifrågasätta, att dessa frågor på grundval av nu föreliggande förslag föranleda till någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. Jag kommer således icke att i det följande vidare uppehålla mig därvid.

Det av de sakkunniga föreslagna centralrådet för den andliga vården vid försvarsväsendet avser att vara ett samlande och rådgivande organ till främjande av en ändamålsenlig utveckling av nämnda verksamhet. Centralrådets arbete förutsättes i huvudsak skola uppdelas på två sektioner, själavårdssektionen och bildningssektionen. Bland centralrådets uppgifter föreslås skola ingå att uppgöra förslag till mobiliseringsplacering av personal, som avses att i krig handhava andlig vård inom krigsmakten. Centralrådet skulle vidare utse icke militära representanter i truppförbandens bildningsråd. För centralrådets verksamhet beräkna de sakkunniga ett årligt anslagsbelopp av 10,000 kronor erforderligt, vilket belopp föreslås skola utgå från anslaget till befrämjande av den andliga vården inom försvarsväsendet. Av nämnda belopp avses minst 5,000 kronor för studie- och instruktionskurser för personal, som skall handhava andlig vård, religiös eller kulturell.

De sakkunniga ägna slutligen ett avsnitt i betänkandet åt organisationen av de marina församlingarna i Stockholm och Karlskrona. Beträffande amiralitetsförsamlingen i Karlskrona föreslås, att densamma — under förutsättning att församlingen ikläder sig vissa föreslagna ekonomiska åtaganden — bibehålles som exterritoriell församling. I fråga om Skeppsholms församling föreslås, att den tills vidare bibehålles enligt nu gällande bestämmelser. Frågorna rörande dessa båda församlingars organisation befinner sig ännu på ett alltför förberedande stadium för att det skall vara möjligt att här fatta någon ståndpunkt därtill. Särskilt i fråga om amiralitetsförsamlingen i Karlskrona lärer det vara nödvändigt att företaga ytterligare utredningar. De sakkunnigas förslag i denna del torde sålunda icke böra föranleda till någon omedelbar åtgärd, vadan jag icke heller i det följande kommer att här uppehålla mig därvid.

Jag övergår nu till att närmare uppehålla mig vid de delar av de sakkunnigas förslag, som äro av betydelse för bedömande av förevarande anslagsfråga, ävensom vid de yttranden, som i anslutning härtill avgivits i ärendet. De olika spörsmål, som därvid framtråda, äro i stort sett följande: 1) militärpastorsorganisationen, 2) frågan om kyrkofondens anlåtande, 3) den frivilliga

religiösa verksamheten vid truppförbanden, 4) den kulturella verksamheten vid truppförbanden samt 5) centralrådet och dess verksamhet.

### **Militärpastorsorganisationen.**

*De sakkunniga* hava till prövning upptagit fyra olika alternativ till lösande av frågan om militärpastorsorganisationen. Enligt Alt. 1 skulle särskilda fördelningspastorer anställas i varje fördelning, varjämte vid truppförbanden utanför fördelningsorten skulle finnas särskilt förordnade präster, likställda med pastoratsadjunkter. Alt. 2 innebär, att ett mindre antal heltidsanställda präster avsåges för den militära andliga vården inom ett stift eller en arméfördelning i analogi med de inom stiftet anställda stiftsadjunkterna. Enligt Alt. 3 skulle den militära själavården alltefter omständigheterna å de olika orterna anförtros dels åt heltidsanställda präster, dels åt sådana, som skulle innehava militärpastorstjänst som bisyssla. Alt. 4 slutligen innebär, att en präst skulle knytas till varje truppförband och därvid innehava uppdraget såsom bisyssla.

Såsom redan anförts hava de sakkunniga stannat vid Alt. 4 och föreslå således, att vid varje truppförband anställas en präst, benämnd militärpastor, vilken skall innehava uppdraget som bisyssla med ett årsarvode. Gentemot en eventuell invändning, att detta skulle innebära ett återupptagande av den år 1925 avskaffade regementspastorsinstitutionen, hava de sakkunniga anført, att även om nämnda institution på sin tid gav anledning till anmärkningar, anordningen som sådan utvisade en framkomlig väg. För att förhindra, att militärpastorn bibehölle sitt uppdrag in i en levnadsålder, då förutsättningarna att fylla uppdraget bliva mindre, föreslå de sakkunniga, att vederbörande förordnas, efter förslag av centralrådet, sedan vederbörande militära chefer och stiftsstyrelser yttrat sig, av Kungl. Maj:t på en tid av tre år.

Militärpastorerna skola enligt förslaget stå under omedelbart befäl av vederbörande truppförbandschef. Deras uppgifter sammanfattas av de sakkunniga på följande sätt:

a) att enligt tjänstgöringsreglemente för vederbörlig försvarsgren efter truppförbandschefs bestämmande förrätta gudstjänster och korum samt anordna och leda andaktsstunder;

b) att utföra andra pastorala förrättningar i tjänsten, som av truppförbandschef anbefallas;

c) att hos truppförbandschef göra framställning om beredande av tillfälle till nattvardsgång för regementets personal;

d) att, efter samråd med vederbörande läkare, hålla andaktsstunder minst en gång varje vecka å militärt sjukhus samt att bland de sjuka öva enskild själavård;

e) att med behörigt medgivande göra regelbundna besök i truppförbandets arrestlokal hos dem, som där undergå bestraffning;

f) att i övrigt vid lämpliga tillfällen och på lämpligt sätt söka träda i närmare personlig beröring med den enskilde;

g) att å tid och rum, som meddelas å regementsorder, hava mottagning;

h) att, där omständigheterna sådant föranleda, och vederbörande befäl det medgiver, följa eller besöka trupp under övning utom förläggningssorten;

i) att deltaga i och i förekommande fall leda verksamheten vid truppförbandets soldathem;

j) att efter de närmare bestämmelser, som i sådant hänseende utfärdas av truppförbandets bildningsråd, deltaga i bildnings- och biblioteksverksamheten vid truppförbandet och på allt sätt söka främja densamma;

k) att inom området för sin verksamhet tillhandagå truppförbandschefen med erforderliga upplysningar och utredningar samt inkomma med förslag till anordningar och åtgärder rörande den andliga vården vid truppförbandet.

I fråga om ersättningen för militärpastorernas arbete föreslå de sakkunniga, att de skola erhålla ett mindre arvode, förslagsvis 600 kronor för år vid regemente, 400 kronor för år vid kår (flygflottilj) och 200 kronor för år vid fristående kompani. Därvid har Nya varvet i Göteborg likställts med fristående kompani. I enlighet med dessa principer hava de sakkunniga uppgjort en förteckning över de arvoden som böra utgå till militärpastorer. I denna förteckning hava utslutits truppförbanden i Boden och Karlsborg, då den andliga vården därstädes även i fortsättningen förutsättes skola omhänderhavas av de redan befintliga militära prästerna i dessa garnisoner. Icke heller hava medtagits örlogsstationerna i Stockholm och Karlskrona, ej heller Karlskrona kustartilleriregemente; det har nämligen förutsatts, att pastoralvården å dessa orter skall omhänderhavas av amiralitetsförsamlingarnas prästerskap. Där emot hava i förteckningen upptagits två särskilda marinpastorsbefattningar, nämligen en fartygspastor å flottans långresefartyg och en präst för kustflottan under två eller tre månaders tid, då kustflottan är samlad. Till fartygspastorn föreslås ett arvode av 2,000 kronor (förutom fritt kosthåll) och för kustflottans präst 450 kronor för månad eller högst 1,350 kronor. Dessa två marinpastorer föreslås skola tillsättas för ett år i sänder. — Det sammanlagda beloppet av de årsarvoden, som sålunda av de sakkunniga beräknats, uppgå till 29,750 kronor.

I de avgivna yttrandena har icke från något håll någon erinran försports emot de sakkunnigas uppfattning, att den religiösa vården vid truppförbanden icke bör anknytas till församlingslivet på orten utan bör särskilt organiseras. Däremot hava i andra hänseenden vissa gensagor yppats i fråga om den föreslagna militärpastorsorganisationen.

*Kammarkollegiet* har i sitt yttrande ifrågasatt, huruvida icke det av de sakkunniga under Alt. 2 diskuterade förslaget till militärpastorsorganisation vore en lämplig lösning, innebärande alltså en övergång till ett relativt fåtal heitidsanställda präster med utslutande uppgift att ägna sig åt den militära själavården. Efter ett beräknat medeltal av fyra truppförband på varje präst skulle antalet för ändamålet erforderliga prästmän approximativt kunna uppskattas till 13. Den av kollegiet föreslagna organisationen skulle visserligen komma att ställa sig avsevärt dyrare än enligt de sakkunnigas förslag, men det syntes kunna ifrågasättas, huruvida de av de sakkunniga föreslagna bisyssle-arvodena skulle visa sig vara tillräckliga för åstadkommande av en effektiv

själavård bland de vid krigsmakten anställda. Ordna des pastoralvården vid krigsmakten på av kollegiet föreslaget sätt genom utbyggnad av den befintliga stiftsadjunktsinstitutionen, syntes det böra tillkomma domkapitlen att efter hörande av vederbörande militära myndigheter förordna innehavare av ifrågasvarande befattningar.

Även *Uppsala domkapitel* har förklarat sig icke vara helt övertygat om lämpligheten av att det pastoralala arbetet vid truppförbanden helt skulle få karaktären av bisyssla. Fördelen med helanställning, där så kunde ske, syntes domkapitlet så avgörande, att en lösning väsentligen efter A l t. 3 syntes böra komma under ytterligare allvarlig omprövning. Det vore i så fall önskvärt, att inom varje fördelning funnes minst en fast anställd präst. På samma tankegång har även *Växjö domkapitel* i sitt yttrande varit inne.

*Svenska kyrkans diakonistyrelse* har förklarat sig vilja, utan att avstyrka de sakkunnigas förslag, hava uttalat, att en lösning enligt A l t. 3 i de sakkunnigas utredning ytterligare borde övervägas.

Övriga hörda myndigheter och institutioner hava, i den mån de icke direkt tillstyrkt förslaget om inrättande av militärpastorsbefattningar såsom bisyssla, i allmänhet icke haft något att däremot erinra. Däremot hava från flera håll detaljanmärkningar försports, bland annat rörande de föreslagna arvodenas storlek.

*Chefen för marinen* har anfört, att jämväl för Karlskrona kustartilleriregemente borde förordnas en militärpastor. Regementet vore nämligen icke i sin heihet förlagt till Karlskrona utan fördelat på ett flertal förläggningssorter, till vilka avståndet från staden merendels vore betydande med förbindelser i de flesta fall ledande över sjön.

*Marinförvaltningen* har likaledes föreslagit, att militärpastor förordnas jämväl vid Karlskrona kustartilleriregemente. I avseende å arvodenas storlek har ämbetsverket föreslagit, att arvodena till pastorerna vid de två kustartilleriregementena skulle höjas till 800 kronor och arvodet vid Gotlands kustartillerikår till 600 kronor. Vidare vore det för militärpastorn vid Västkustens marindistrikt i förteckningen upptagna arvodet, 200 kronor, alltför lågt beräknat med hänsyn bland annat till Nya varvets relativt isolerade läge. Arvodet borde enligt marinförvaltningens mening höjas till 400 kronor.

*Flygförvaltningen* har ansett de vid flygvapnets förband beräknade arvodena till militärpastorerna, 400 kronor, så snävt tillmätta, att det icke skäligen syntes kunna begäras, att befattningshavarna därmed skulle bestrida de resekostnader som vid flertalet förband uppkomme för inställelse till tjänstgöring. Medgivande syntes därför böra lämnas, att sagda resor finge ombesörjas genom kronans försorg eller, där detta ej läte sig göra, ersättning därför utgå enligt närmare angivna grunder. Kostnader härför syntes kunna bestridas av flygvapnets anslag till rese- och traktamentspenningar.

*Skara domkapitel* har funnit det tvivelaktigt, om det i längden skall visa sig möjligt att med de av de sakkunniga tillstyrkta arvodena förse den militära själavården med de lämpligaste krafterna. Det syntes domkapitlet vara en uppenbar disproportion mellan den av ifrågasvarande befattningshavare enligt

förslaget krävda tjänstgöringen och den därför utgående ersättningen. Det syntes på lång sikt icke vara klokt att underbetala en grupp tjänstemän, på vars effektiva insats så mycket berodde. Med hänsyn därtill ansåge domkapitlet välbetänkt att genast från begynnelsen inrikta sig på en viss måttlig höjning av arvodena, exempelvis med 25 procent. Som ett alternativ härtill kunde man tänka sig, att en mindre ersättning för skjuts till och från förläggningen kunde utgå i sådana fall, då vederbörande prästman ej vore bosatt på platsen.

*Västerås domkapitel* har funnit det uppenbart, att, därest icke militärpastorernas befattningar skulle komma att, i en annan mening än de sakkunniga avsett, betraktas som blotta bisysslor, de föreslagna arvodesbeloppen måste avsevärt höjas.

*Luleå domkapitel* har likaledes framhållit, att i förhållande till det arbete som militärpastorerna få att utföra de föreslagna arvodena bleve för låga. I all synnerhet förefölle så bliva förhållandet, om — såsom nog stundom måste inträffa — vederbörande militärpastor komme att bo på sådant avstånd från förläggningen, att han finge avsevärda resekostnader för tjänstens fullgörande eller han för att icke eftersätta uppgifterna i församlingstjänsten nödgades anlita annans arbete.

*Svenska underofficersförbundet* har ställt sig tveksamt till möjligheten av att för den jämförelsevis ringa ekonomiska gottgörelse de sakkunniga föreslå erhålla präster, som äro villiga att åtaga sig de ansvarsfulla och omfattande arbetsuppgifter, som skulle följa med befattningen som militärpastor. Ett arvode av åtminstone 1,000 kronor i de fall de sakkunniga föreslagit 600, och 600 kronor där arvodet föreslagits till 400, syntes mera motsvara vad som kunde anses såsom en skälig ersättning.

*Domkapitlet i Visby* har i förevarande hänseende anfört, att om man såge till den reella möjligheten att för militärpastorsbefattningarna finna lämpliga personer, så måste räknas med att Gotlands egenartade kyrkliga organisationsförhållanden direkt försvårade en sådan anordning, som de sakkunniga åsyftat. I Visby stad tjänstgjorde tre prästmän, vilka förutom sin församlingstjänst var och en hade att svara för pastoralfvård och predikotjänst vid två sjukhus. Till Visby angränsande pastorat vore s. k. fyrförsamlingspastorat med en präst. Vad åter anginge Fårösund, vore närmaste prästman, vilken vore ensam präst i treförsamlingspastorat, bosatt i Rute, så avlägset från Fårösund, att han icke kunde tänkas uppehålla militärpastorssysslan där. Domkapitlet kunde nu icke ingå på, hur det militärprästerliga arbetet lämpligen borde ordnas, men ansåge sig redan nu böra ha påtalat, att de av de sakkunniga föreslagna åtgärderna icke ägde tillämplighet vid de truppförband som funnes i Visby stift. För detta stifts vidkommande krävdes särbestämmelser.

### **Frågan om kyrkofondens anlitage.**

*De sakkunniga* föreslå — i anslutning till en uppfattning som redan tidigare uttalats från skilda håll — att kostnaderna för den »ordinarie» religions-

vården vid truppförbanden, d. v. s. arvodena åt de föreslagna militärpastorerna, skola utgå ur kyrkofonden. Som stöd för detta förslag hava de sakkunniga åberopat bestämmelsen i 6 § andra stycket punkten 7 i lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond, sådant nämnda lagrum lyder enligt lag den 27 november 1936 (nr 580). Enligt detta stadgande skola av kyrkofonden utgöras anslag, som Konungen må finna skäligen bevilja prästman för särskild prästerlig tjänstgöring inom riket, dock att för ändamålet icke under något år må användas mer än 400,000 kronor. De sakkunniga hava förklarat sig väl medvetna om att kyrkofonden redan nu är hårt anlitad, men de hava förmenat, att ifrågavarande angelägenhet, som anginge hela vår vapenföra manliga ungdom, vore av den utomordentliga vikt, att bidrag ur kyrkofonden för detta ändamål kunde anses synnerligen väl motiverade. De sakkunniga hava vidare förfäktat, att därest det visade sig icke vara möjligt att inom ramen för nämnda stadgande bestrida kostnaderna för den militära pastoralvården, en lagändring borde ske i och för det disponibla beloppets höjande.

Såsom i det föregående omnämnts uppgår sammanlagda beloppet av de av de sakkunniga föreslagna arvodena till militärpastorer m. fl. till 29,950 kronor. De sakkunniga hava emellertid ansett det kunna ifrågasättas, huruvida kyrkofondens medel må kunna tagas i anspråk för avlöning åt den föreslagna fartygspastorn å flottans långresefartyg, vilkens tjänstgöring dels icke förrättades inom riket, om än å svenskt fartyg, dels i viss utsträckning avsåge även kulturell verksamhet. De sakkunniga hava därför föreslagit, att arvodet till fartygspastorn finge gäldas av det under fjärde huvudtiteln upptagna anslaget till den andliga vårdens befrämjande. Det sammanlagda belopp, som skulle komma att åvila kyrkofonden för ifrågavarande ändamål, uppgår sålunda enligt de sakkunnigas förslag till 27,950 kronor.

Av de hörda myndigheterna har *statskontoret* i förevarande hänseende som sin mening uttalat, att hinder icke torde föreligga att för det föreslagna ändamålet anlita det förenämnda i lagen om kyrkofond upptagna anslaget för särskild prästerlig verksamhet inom riket. Det borde emellertid framhållas, att det nuvarande anslaget därigenom komme att praktiskt taget i full utsträckning tagas i anspråk. Enligt statskontorets mening syntes hinder icke heller böra möta att disponera detta anslag jämväl för kostnaderna för prästerlig tjänstgöring å långresefartyg.

*Kammarkollegiet* har i sitt utlåtande i förevarande hänseende anfört följande:

Beträffande frågan om sättet för bestridande av kostnaderna för den militära pastoralvården torde, även om kyrkofonden numera så tillvida erhållit en vidgad uppgift att den icke längre utgör en avlöningsfond uteslutande för det territoriella församlingsprästerskapet, vissa skäl föreligga för att den särskilda pastoralvård för krigsmakten, som de sakkunniga föreslagit, bekostas av de till krigsmaktens uppehållande anvisade medel. Därest emellertid pastoralvården erhåller den av kollegiet föreslagna organisationen och sålunda kombineras med stiftsadjunktsinstitutionen, torde det ligga närmast till hands, att kostnaden för denna vård bestrides av kyrkofondens medel,

samt att avlöningen till militärpräster utgår direkt från det i 6 § kyrkofondslagen upptagna anslag, som i så fall finge höjas, utan den omgång över fjärde huvudtiteln som de sakkunniga föreslagit. Jämväl avlöningen för den för pastoralvården i Bodens garnison heltidsanställda extra ordinarie prästmannen, som synes böra anställas på samma sätt som prästerna vid övriga truppförband, torde i så fall böra bestridas från kyrkofonden. Till förut uppgiven kostnadssumma skulle sålunda komma avlöningen till denne.

*Arméförvaltningen* har i sitt yttrande tillstyrkt, att de föreslagna arvodena till statskyrkopräster finge utgå från kyrkofonden. Arvodena syntes böra av statskontoret utbetalas direkt till vederbörande prästman efter rekvisition av truppförbandschef. Vid sådant förhållande syntes dessa arvodestagare icke böra, på sätt av de sakkunniga föreslagits, upptagas å respektive stater.

Icke heller från *övriga hörda myndigheter* har någon invändning försports emot förslaget att låta de ifrågavarande arvodena utgå av kyrkofonden.

### **Den frivilliga religiösa verksamheten vid truppförbanden.**

*De sakkunniga* hava, såsom förut nämnts, uttalat sig för att den frivilliga soldathemsverksamheten, vilken hittills understötts av anslaget till befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet, även i fortsättningen borde i samma utsträckning uppmuntras. Likaledes borde alltjämt såväl förbundet Soldaternas vänner som Svenska kyrkans diakonistyrelsens militärutskott för deras centrala verksamhet tillerkännas statsunderstöd. För ändamålet föreslå de sakkunniga, att i nyssberörda anslag fortfarande för frivillig religionsvård beräknas ett belopp, som skulle ankomma på centralrådet att årligen föreslå. De sakkunniga hava för sin del i nämnda hänseende räknat med ett belopp av 34,800 kronor för år. Förslag till fördelning av anslaget i fråga skulle ankomma på centralrådet att uppgöra och icke såsom nu arméförvaltningens civila departement.

De hörda myndigheterna hava i stort sett lämnat sin anslutning till de sakkunnigas uttalanden i förevarande hänseende. Här må omnämnas, att *marinförvaltningen* framhållit det behjärtansvärda i att de nu utgående statsbidragen till Drottning Victorias örlogshem i Stockholm, 3,000 kronor, och till föreningen Soldaternas vänner för verksamheten i örlogshemmet vid Vitså brygga invid Hårsfjärden, 300 kronor, framdeles bibehöllas; det vore nämligen av stor betydelse för såväl det stamanställda manskapet som de värnpliktiga, att verksamheten vid dessa båda institutioner upprätthölls, och denna vore till stor del beroende av statsbidragen.

*Stockholms domkapitel* har i sitt utlåtande velat särskilt understryka den betydelse som soldathemmen hava. Erfarenheten icke minst från de länder som haft att genomkämpa det stora världskriget hade kraftigt bestyrkt detta.

*Frikyrkliga samarbetskommittén* har i förevarande hänseende i sitt utlåtande anfört följande:

Det är Frikyrkliga samarbetskommitténs mening, att en av de viktigaste faktorerna beträffande den andliga vården inom försvarsväsendet i fredstid är soldathemsverksamheten. Dess bibehållande och utveckling synes oss därför vara en angelägenhet av stor vikt. Denna verksamhet är visserligen frivillig,



men vi tro, att erfarenheten bekräftat den meningen, att just det frivilliga arbetet på detta område har särskilt stor betydelse. I den mån staten genom att stödja denna frivilliga verksamhet bereder ökade möjligheter för dess bestånd och utveckling, torde den bäst tjäna själavårdsintresset inom försvarsväsendet. Vi finna också, att de sakkunniga ägnat denna sida av saken uppmärksamhet och vilja livligt förorda, att de där föreslagna åtgärderna måtte vinna tillbörligt beaktande, när frågan upptages till avgörande. Vi taga för givet, att de religiösa samfund och korporationer, som bedriva soldathemsverksamhet, skola ägna särskild uppmärksamhet åt att soldathemmen erhålla lämpliga och för sin uppgift väl kvalificerade personer som föreståndare, och detta underlättas i den mån staten är villig att stödja denna frivilliga soldathemsverksamhet.

### **Den kulturella verksamheten vid truppförbanden.**

Såsom i det föregående omnämnts hava *de sakkunniga* föreslagit, att vid varje truppförband (motsvarande) skall finnas ett »bildningsråd» såsom ledande organ för den kulturella vården enligt närmare angivna grunder. Vid krigsskolor m. fl. undervisningsanstalter skulle dock icke finnas något bildningsråd, utan de sakkunniga hava förutsatt, att kulturell vård där bedrivs som ett led i den ordinarie undervisningen.

Bildningsråden, som i sin allmänna verksamhet förutsättas skola stå i direkt förbindelse med centralrådet, föreslås av de sakkunniga skola i sin verksamhet vid truppförbanden vara underställda vederbörande truppförbandschef, vilken skall äga att personligen eller genom annan officer deltaga i bildningsrådets förhandlingar. Dessutom föreslås den av bildningsråden bedrivna verksamheten skola stå under inspektion av truppförbandschefen.

Bildningsråden skola enligt de sakkunnigas förslag bestå av fem ledamöter, nämligen:

en representant från svenska kyrkan (i regel vederbörande militärpastor),  
en representant från förbundet Soldaternas vänner eller annan organisation, som på frivillighetens väg bedriver religiös verksamhet inom försvarsväsendet,

en representant från det fast anställda manskapet vid truppförbandet, samt två representanter från de statsunderstödda folkbildningsorganisationerna.

Bildningsrådets ledamöter jämte suppleanter för dessa skulle utses för en tid av tre år av centralrådet med undantag av representanten med suppleant från det fast anställda manskapet, som skulle utses av truppförbandschefen för ett år i sänder, sedan truppförbandets underbefäl på förslag till representant uppfört tre bland det fast anställda manskapet. Representanterna från folkbildningsorganisationerna skulle föreslås av de samverkande bildningsförbundens distriktsorganisationer eller samarbetsorgan och företrädesvis väljas från de bildningsförbund, som företråda de största kategorierna värnpliktiga vid truppförbandet. Bildningsrådet skulle inom sig utse ordförande.

De sakkunniga hava ansett, att arbetet i bildningsråden för de enskilda ledamöterna icke torde bliva så betungande, att någon särskild ersättning därför kunde vara motiverad.

För bildningsrådets verksamhet föreslås bidrag skola utgå från anslaget till befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet. Dessa bidrag skola vara dels grundunderstöd och dels tilläggsunderstöd. Grundunderstöden föreslås för regemente till högst 300 kronor, för kår (flygflottilj) till högst 200 kronor och för fristående kompani till 100 kronor; dessa medel avses för administration samt för anordnande av föreläsnings- och studiecirkelverksamhet. Sammanlagda beloppet av grundunderstöden har av de sakkunniga uppskattats till 15,200 kronor. För tilläggsunderstöd hava de sakkunniga beräknat ett belopp om sammanlagt 8,000 kronor. Detta belopp avses att användas för kvalificerad studiecirkelverksamhet och förutsättes skola fördelas av centralrådet.

De sakkunnigas förslag i avseende å bildningsråden har av de flesta hörda myndigheterna i princip biträttats; dock hava från åtskilliga håll erinringar framställts mot olika detaljer i förslaget.

*Chefen för försvarsstaben* har i likhet med de sakkunniga uttalat den meningen, att den kulturella vården vid truppförbanden bör stå under ledning av vederbörande truppförbandschef med biträde av bildningsrådet. För att detta skall kunna realiserats och då truppförbandschefen helt naturligt måste bära ansvaret för personalens fostran, borde emellertid en av honom utsedd officer ingå i bildningsrådet som ordförande. Dessutom syntes det angeläget, att bildningsrådet erhöles en mera allsidig sammansättning, varför i detsamma även borde ingå en underofficer.

*Chefen för armén* har likaledes anmärkt, att truppförbandschefen enligt förslaget icke vore permanent representerad i bildningsrådet. Beträffande den interna verksamheten syntes bildningsrådet därigenom komma att erhålla en alltför självständig ställning. Truppförbandschefens ansvar för den av bildningsrådet vid truppförbandet bedrivna verksamheten syntes kräva, att antingen han själv eller annan äldre officer inginge såsom ordförande i rådet. Det syntes vidare lämpligt, att jämväl en representant ur underofficerskåren inträdde som permanent medlem av rådet. De militära representanterna borde utses av truppförbandschefen, därest han så funne lämpligt efter de olika personalkårernas vid truppförbandet hörande.

*Chefen för marinen* har anfört, att sammansättningen av bildningsråden icke syntes vara lämplig, bland annat ur synpunkten att den personal, som bildningen avser, endast skulle företrädas av en representant, under det att statsunderstödda folkbildningsorganisationer skulle besätta två av rådets fem platser. Det kunde i övrigt starkt ifrågasättas, om tillkomsten av en dylik organisation överhuvudtaget vore erforderlig och lämplig.

*Chefen för flygvapnet* har förklarat sig icke kunna ansluta sig till förslaget om bildningsrådets sammansättning och dess ställning i förhållande till truppförbandschefen och centralrådet. Det syntes icke lämpligt, att den ende militära representanten utgjordes av ett underbefäl. Bildningsrådet borde vidare i alla avseenden vara direkt underställt truppförbandschefen. Vid samråd och dylikt mellan bildningsrådet och centralrådet borde ordinarie tjänsteväg följas. Bildningsrådet borde bestå av sex ledamöter, nämligen en

regementsofficer eller äldre kompaniofficer (ordförande), en underofficer, ett underbefäl, militärpastorn, en representant från Soldaternas vänner eller annan motsvarande organisation samt en representant från de statsunderstödda folkbildningsorganisationerna. De militära ledamöterna borde utses av truppförbandschefen och de civila (utom militärpastorn som är självskriven) av centralrådet.

*Arméförvaltningen* har framhållit angelägenheten av att truppförbandscheferna med sin kännedom om lokala behov och förhållanden erhöle tillräckligt inflytande i hithörande frågor.

*Marinförvaltningen* har, i anslutning till ett av chefen för kustflottan afgivet yttrande, hävdad, att jämväl kustflottan borde förses med ett bildningsråd. Behovet därav vore å kustflottan särskilt framträdande på grund av de enformiga tjänstgöringsförhållandena och de begränsade förbindelserna med det kulturella livet i land. Då svårigheter kunde uppstå att till ett bildningsråd vid kustflottan fast knyta representanter för vissa kulturella organisationer, måste det vara medgivet för chefen för kustflottan att, då de ordinarie medlemmarna ej lämpligen kunde delta, sammansätta rådet på annat sätt. För detta bildningsråds verksamhet borde upptagas grundunderstöd som för vardera örlogsstationen eller 300 kronor.

*Flygförvaltningen* har ifrågasatt någon höjning av de föreslagna grundunderstöden till bildningsråden vid flygflottiljerna, förslagsvis till 300 kronor.

*Skolöverstyrelsen* har för sin del funnit mest praktiskt, att de två representanterna från folkbildningsorganisationerna i bildningsrådet föresloges av styrelsen för de samverkande bildningsförbunden, detta särskilt med hänsyn till att man icke kunde förutsätta, att å vederbörande förläggningssort funnes distriktsorganisationer.

*Domkapitlet i Västerås* har hävdad, att vederbörande militärpastor under alla omständigheter borde vara självskriven ledamot av bildningsrådet.

Jämväl *diakonistytelsen* har framhållit önskvärdheten av att militärpastorn är självskriven ledamot av bildningsrådet.

*Svenska underofficersförbundet* har uttalat, att det av rent praktiska skäl måste vara förenat med bestämda fördelar för bildningsråden om i desamma inginge en militär ledamot, antingen officer eller underofficer.

*Försvarsväsendets underbefälsförbund* har i denna del anfört, att de av de sakkunniga föreslagna anordningarna för ett bättre tillgodoseende av den kulturella vården syntes förbundet lämpliga. Organisationsformerna vore dock icke utslagsgivande för arbetets gång; av större betydelse vore, att de rätta personerna kunde vinnas för verksamheten. Med den erfarenhet, som såväl de kyrkliga representanterna som även ledamöterna från de statsunderstödda bildningsorganisationerna kunde förväntas besitta, syntes de föreslagna bildningsråden kunna uträtta mycket värdefullt arbete för det angivna målets uppnående.

*Samverkande bildningsförbundens styrelse* har yttrat, att de sakkunnigas förslag att anknyta den kulturella vården vid truppförbanden till de statsunderstödda folkbildningsorganisationerna måste betecknas som ett synner-

ligen värdefullt uppslag. Det vore ägnat att på ett praktiskt sätt lösa truppförbandens isolering från den allmänna folkbildningsverksamheten och samtidigt tillföra den kulturella verksamheten vid truppförbanden i bildningsarbetet erfarna personer. Representanterna för folkbildningsorganisationerna i bildningsråden borde emellertid utses på förslag av samverkande bildningsförbundens styrelse.

### Centralrådet och dess verksamhet.

*De sakkunnigas* förslag innebär, att centralrådet, som skall lyda direkt under Kungl. Maj:t, skall vara ett samlande och rådgivande organ till främjande av en ändamålsenlig utveckling av den andliga vården inom försvarsväsendet. I sådant syfte skall centralrådet hava att till Kungl. Maj:t eller vederbörande försvarsgrenschefer avlåta vederbörliga framställningar.

Centralrådets uppgifter i övrigt skola enligt förslaget vara:

att avgiva yttrande i frågor, som av Kungl. Maj:t, chefen för försvarsstaben eller försvarsgrenschefer underställas centralrådet,

att årligen före juni månads utgång till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till fördelning för nästföljande budgetår av de för främjande av den andliga vården inom försvarsväsendet anvisade medlen ävensom med framställning om anvisande av medel för därpå följande budgetår,

att i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser uppgöra förslag till mobiliseringsplacering av personal avsedd att i krig handhava andlig vård inom krigsmakten,

att till den myndighet, som äger att tillsätta vederbörlig beställning eller befattning, efter samråd med vederbörliga myndigheter avgiva förslag till (åter-) besättande av ecklesiastika eller andra beställningar eller befattningar inom försvarsväsendet, vilka avses för handhavande av andlig vård,

att utse icke militära representanter i truppförbandens bildningsråd,

att uppehålla kontakt med truppförbandens bildningsråd, följa deras verksamhet och till dem förmedla erfarenheter och uppslag,

att förmedla föreläsningar och litteraturanskaffning samt hos myndigheter, sammanslutningar och enskilda söka anslag eller bidrag till denna verksamhet samt

att samarbeta med och stödja de frivilliga organisationer, vilka bland försvarsväsendets personal utöva sådan verksamhet, som kan hänföras till andlig vård.

Centralrådet föreslås skola tillsättas av Kungl. Maj:t. I detsamma föreslås skola ingå den för mobilisering av Kungl. Maj:t utsedde fältprosten samt ytterligare följande åtta ledamöter:

en regementsofficer eller generalsperson eller flaggman, tillika ordförande,

en representant från svenska kyrkans diakonistyrelse,

en representant från frikyrkliga samarbetskommittén,

en representant från förbundet Soldaternas vänner,

en representant från försvarsväsendets underbefälsförbund samt

tre representanter från de statsunderstödda folkbildningsorganisationerna.

Ledamöterna i centralrådet jämte suppleanter föreslås skola utses för en tid av tre år efter förslag av ovan angivna organisationer utom beträffande ordföranden och fältprosten, som skulle tillsättas av Kungl. Maj:t utan förslag. Centralrådet föreslås skola biträdas av en sekreterare, som utses av Kungl. Maj:t. Centralrådet skulle uppdelas på två sektioner, själavårdssektionen och bildningssektionen, som skulle hava att var för sig förbereda och behandla frågor inom sitt verksamhetsområde eventuellt genom ett inom sig utsett arbetsutskott.

Med avseende å centralrådets ekonomi hava de sakkunniga, som förut nämnts, räknat med ett årligt anslagsbelopp om 10,000 kronor från anslaget till befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet, därav minst 5,000 kronor skulle avses för studie- och instruktionskurser för personal, som skall handhava andlig vård, religiös eller kulturell. I övrigt har räknats med ett arvode av 400 kronor till ordföranden och ett arvode av 1,000 kronor till sekreteraren, kostnader för sammanträdesarvoden, resor, expenser m. m.

Av de hörda myndigheterna har *chefen för marinen* avstyrkt införandet av det föreslagna centralrådet. Organiserandet av en central andlig vård, i den mån sådan i fredstid överhuvud taget vore erforderlig, borde tillkomma de militära myndigheterna och då närmast försvarsstaben.

*Chefen för flygvapnet* har anslutit sig till de sakkunnigas förslag om inrättande av ett Kungl. Maj:t direkt underställt centralråd. Det syntes dock som om förslaget innebure en överorganisation av centralrådet. De tre representanterna från de statsunderstödda folkbildningsorganisationerna syntes kunna minskas till en.

*Arméförvaltningen* har, utan att vilja ingå i något bedömande av förslaget om ett gemensamt centralråd, dock velat framhålla, att en väg för frågans lösning måhända också vore att förankra ledningen av den kyrkliga vården hos svenska kyrkans diakonistyrelses militärutskott, samt att på lämpligt sätt anknyta handhavandet av motsvarande uppgifter beträffande bildningsverksamheten till skolöverstyrelsen i samverkan med representanter för här ifrågasvarande specialintressen. Möjligen skulle härigenom kostnaderna kunna nedbringas.

*Skolöverstyrelsen* har i sitt utlåtande uttalat, att i centralrådet böra ingå tre representanter från i landet verksamma folkbildningsorganisationer. Tillika ansåge överstyrelsen, att för större enhetlighets vinnande förslag till dessa tre representanter borde avgivas av överstyrelsen efter hörande av organisationerna.

*Uppsala domkapitel* har rörande frågan om centralrådets sammansättning framhållit önskvärdheten av att fältprosten tillsattes på förslag av kyrklig myndighet, exempelvis ärkebiskopen. Det syntes vidare kunna ifrågasättas, om ej en av representanterna för folkbildningsarbetet borde tillsättas av skolöverstyrelsen.

*Skara domkapitel* har i sitt utlåtande efterlyst klara konturer för den föreslagne fältprostens ställning och arbetsuppgifter. Avsikten syntes vara, att denne skulle väljas bland fungerande militärpastorer. Det vore dock enligt

domkapitlets mening mindre lyckligt, om den högste representanten för själavården, som väl borde kunna avdela en ganska väsentlig del av sin tid för uppgiften i fråga, skulle fullgöra denna syssla som lågt avlönad arvodestagare. Fältprosten borde utan tvivel helst vara heltidsanställd för att, såsom fallet är i Finland, kunna vara effektiv ledare för den andliga vården samt genom inspektioner och på annat sätt stå i ständig och intim kontakt med arbetet ute på de skilda förläggningssorterna. På denna punkt ansåge domkapitlet därför rådligt, att nya överbäganden gjordes i syfte att åt fältprosten bereda en ställning, som tillåte verkligt ledarskap.

Jämväl *Växjö domkapitel* har uttalat, att det varit önskvärt, om fältprostens tilltänkta ställning klarare framgått av betänkandet. Medan hans uppgift inom mobiliseringsorganisationen vore ganska klar, omnämndes han i framställningen av fredsorganisationen endast i samband med centralrådet. Det vore tydligen icke meningen, att han skulle åtnjuta något arvode i fredstid, och hans funktion syntes därför hava tänkts inskränkt till deltagandet i centralrådets arbete. Domkapitlet ville i detta sammanhang uttala, att det vore av synnerligt värde för den andliga vården inom försvarsväsendet i dess helhet, att åtminstone en heltidstjänst inrättades för dess centrala ledning. Domkapitlet ville därför för sin del föreslå, att den föreslagna organisationen kompletterades med en sådan för hela försvarsväsendet central prästerlig befattning. Skulle detta icke befinnas möjligt, borde i varje fall en heltidssekreterare för den andliga vården tillsättas, eventuellt i anknytning till diakonistyrelsen.

*Göteborgs domkapitel* har ansett det lämpligt, att militärpastorerna och deras verksamhet underkastades inspektion av fältprosten eller stiftets biskop.

*Diakonistyrelsen* har funnit sig böra beträffande centralrådets sammansättning föreslå, att en av de tre representanterna för centralrådets bildningssektion skulle utses av skolöverstyrelsen.

*Samverkande bildningsförbundens styrelse* har i sitt utlåtande uppehållit sig vid frågan om skötandet av de löpande göromålen inom det föreslagna centralrådet. Styrelsen ifrågasatte, om sekreteraren inom centralrådet samtidigt kunde vara sakkunnig såväl i militära kansligöromål som uti själavård och bildningsverksamhet. Centralrådets ordförande och fältprosten kunde knappast förutsättas besitta sakkunskap i såväl själavård som folkbildningsfrågor och dessutom äga den personliga kontakt med folkbildningsarbetets organisationer som vore nödvändig. Av denna anledning ansåge styrelsen, att det borde så ordnas, att i såväl själavård som bildningsverksamhet sakkunniga personer deltog i handläggning av de löpande göromål, som erfordrades mellan centralrådets sammanträden. Detta ansåge styrelsen icke kunna tillfredsställande ske med mindre än att såväl själavårds- som bildningssektionen biträdades av var sin sekreterare. Med hänvisning till nödvändigheten av anknytning till de folkgrupper och folkrörelser, ur vilka militärpersonalen i huvudsak rekryterades, ville styrelsen vidare föreslå, att de tre representanterna i centralrådet från folkbildningsorganisationerna måtte utses av Kungl. Maj:t efter förslag av Samverkande bildningsförbundens styrelse.

### Departementschefen.

Det torde icke kunna förnekas, att — såsom från skilda håll hävdats — den nuvarande ordningen för befrämjande av kulturell och religiös verksamhet vid försvarsväsendet under fredsförhållanden kännetecknas av en viss villrådighet och oenhetlighet i tillämpningen, som icke kan vara till gagn för de syften man med förevarande anslag vill vinna. Då vidare en något så när stadgad organisation på detta område i fredstid lärer vara en väsentlig förutsättning för ett effektivt förberedelsearbete i fråga om tillgodoseendet av de andliga och kulturella intressena hos trupperna under krigsförhållanden — intressen som enligt många mening kräva en hög grad av omtanke — framstår det såsom en angelägenhet av icke ringa betydelse att söka åstadkomma något fastare former för handhavandet av denna verksamhet. Jag vill därför ansluta mig till den under den nu slutförda utredningen framförda meningen, att vissa åtgärder av organisatorisk art på ifrågavarande område lämpligen snarast böra vidtagas.

Vad beträffar principerna för en lösning av den sålunda föreliggande frågan — ordnandet i fredstid av den kulturella och religiösa verksamheten vid försvarsväsendet — kan jag i stort sett ansluta mig till de riktlinjer härutinnan, som uppdragits av de sakkunniga i deras den 19 november 1938 framlagda betänkande och som till sina huvuddrag i allmänhet tillstyrkts av de över betänkandet hörda myndigheterna; i vissa detaljfrågor har jag däremot icke kunnat biträda de sakkunnigas förslag.

I anslutning till vad de sakkunniga anfört anser även jag, att den ifrågavarande verksamheten vid truppförbanden i likhet med vad nu lärer vara fallet bör vara av såväl religiös som allmänt kulturell art, liksom jag också ansluter mig till den av de sakkunniga uttalade meningen, att inom den religiösa verksamheten bör finnas utrymme såväl för »ordinarie» religionsvård, utövad i anslutning till svenska kyrkan, som för en under mera fria former arbetande verksamhet på detta område, utövad av frivilliga sammanslutningar av olika slag.

Vad då först beträffar den »ordinarie» religiösa verksamheten vid truppförbanden, hava de sakkunniga föreslagit, att vid varje truppförband skall anställas en präst, tillhörande svenska kyrkan, som militärpastor. Detta förslag sammanhänger med att de sakkunniga på närmare angivna skäl funnit sig böra bestämt avvisa den tidigare framkomna tanken på att anknyta den religiösa verksamheten vid truppförbanden till det ordinarie församlingslivet å förläggningssorten. Även jag har kommit till den uppfattningen, att en dylik anknytning knappast låter sig med fördel genomföras. Att tillgången på en för denna särskilda verksamhet lämpad prästman mången gång kan vara till fromma för den andliga utvecklingen hos den vid truppförbanden samlade ungdomen, torde däremot vara ovedersägligt; såsom alltid i dylika fall kommer det dock naturligen i hög grad an på att finna den rätta personen. Då de sakkunnigas förslag i fråga om militärpastorernas anställningsförhållanden — förordnande på relativt kort tid och med militärpastorstjänsten som bisyssla — synes mig

ägnat att i möjligaste mån underlätta ett gott personval, finner jag mig böra lämna min anslutning till detta förslag. Militärpastorsbefattningar med av Kungl. Maj:t bestämda arvoden böra således även enligt min mening inrättas vid de truppförband, som av de sakkunniga föreslagits. I överensstämmelse med vad som av vissa marina myndigheter anförts lärer särskild militärpastor dessutom böra anställas vid Karlskrona kustartilleriregemente. Till de sakkunnigas förslag om anställande av dels en fartygspastor för flottans långresefartyg och dels en särskild präst för kustflottan under den tid denna är samlad vill jag också ansluta mig. På sätt de sakkunniga föreslagit torde militärpastorerna böra förordnas av Kungl. Maj:t på en tid av tre år på förslag av det till inrättande föreslagna centralrådet efter vederbörande militära chefers och stiftsstyrelsers yttrande; de båda sistnämnda prästerliga befattningarna vid flottan torde dock böra tillsättas blott för ett år i sänder. Därest icke särskilda skäl anses böra till annat föranleda, lära i första hand icke-ordinarie prästmän i svenska kyrkans tjänst böra ifrågakomma till förordnande som militärpastorer.

I fråga om storleken av militärpastoreernas arvoden hava de sakkunniga såsom normalbelopp föreslagit 600 kronor vid regemente, 400 kronor vid kår (flygflottlj) och 200 kronor vid fristående kompani, varmed även likställts Nya varvet i Göteborg. Från ett flertal av de hörda myndigheterna har framhållits, att dessa arvoden vore väl lågt beräknade i betraktande av de relativt stora fordringar som enligt förslaget ställas på militärpastorerna. För egen del finner jag dock de föreslagna arvodena såvitt nu kan bedömas vara i stort sett väl avvägda; möjligen kan sägas, att arvodena till militärpastorerna vid fristående kompani (Nya varvet) äro i lägsta laget. Jag vill emellertid instämma i den från åtskilliga håll framförda åsikten, att dessa arvoden icke skola behöva anlitas för bekostande av vederbörande militärpastors resor till och från förläggningsplatsen, i den mån sådana i vissa fall må erfordras. Det lärer få ankomma på Kungl. Maj:t att på framställning av vederbörande truppförbandschef för dylika fall medgiva, att särskild ersättning får utgå av statsmedel. Även de föreslagna arvodena till fartygspastorn, 2,000 kronor, och till prästen vid kustflottan, 450 kronor för månad eller högst 1,350 kronor, synas mig vara väl avvägda. Fartygspastorn lärer dessutom böra erhålla fritt kosthåll ombord, varför kostnaden emellertid torde böra belasta marinens mathållningsanslag.

De sakkunniga hava föreslagit, att kostnaderna för de föreslagna arvodena — utom arvodet till fartygspastorn — skola utgå av kyrkofonden, närmare bestämt av det belopp om högst 400,000 kronor om året, som Kungl. Maj:t enligt gällande lag äger disponera för ersättningar för särskild prästerlig tjänstgöring inom riket. Nämnda förslag har tillstyrkts av statskontoret, som dessutom hävdadt den åsikten, att jämväl arvodet till fartygspastorn borde kunna utgå av nämnda medel. Efter att hava i denna del inhämtat chefers för ecklesiastikdepartementet mening finner jag mig böra ansluta mig till förslaget i fråga med den utvidgning som av statskontoret ifrågasatts. Den sammanlagda summa, som för ifrågavarande ändamål skulle komma att belasta nämnda anslag från kyrkofonden, uppgår till cirka 30,000



kronor om året. Detaljerat förslag härutinnan lärer sedermera komma att i annan ordning underställas Kungl. Maj:ts prövning. — I detta sammanhang vill jag påpeka, att det nu föreslagna sättet för bestridande av kostnaderna för militärpastorernas arvoden icke lärer böra medföra, att jämväl de särskilda kostnader av motsvarande slag, som må uppkomma för bestridande av själavården i fält under krigsförhållanden, skola utgå av kyrkofondens medel.

Vad därefter beträffar den frivilliga religiösa verksamheten vid truppförbanden vill jag erinra om att min företrädare i ämbetet i anslutning till frågan om tillsättande av den förenämnda sakkunnigutredningen uttalade, bland annat, att det vore av vikt, att tillräckligt utrymme bereddes åt de frikyrkliga strömningarna vid den andliga vårdens handhavande å de särskilda förläggningssorterna, ävensom att det vore av betydelse, att den verksamhet, som för närvarande utövades av de s. k. soldathemmen, finge utövas under samma fria former som hittills. Dessa synpunkter hava även omfattats av de sakkunniga, vilka i sitt betänkande uttalat, att den frivilliga soldathemsverksamheten även i fortsättningen borde i samma utsträckning uppmuntras. Likaså borde alltjämt såväl förbundet Soldaternas vänner som svenska kyrkans diakonistyrelses militärutskott tillerkännas statsunderstöd för deras centrala verksamhet. Dessa understöd borde alltjämt utgå från det nu förevarande anslaget. Till vad sålunda i denna fråga uttalats och föreslagits kan jag i huvudsak ansluta mig.

I fråga om den »kulturella vården» vid truppförbanden hava de sakkunniga ansett en för ändamålet särskilt organiserad verksamhet behövlig för att vinna det syfte som i detta hänseende eftersträvas. I anslutning härtill hava de sakkunniga föreslagit inrättande av ett »bildningsråd» vid varje truppförband. Tanken att skapa särskilda lokala organ med uppgift att vid truppförbanden leda och ordna den kulturella verksamheten bland den där samlade ungdomen synes i och för sig riktig, liksom ock de sakkunnigas förslag att giva dessa organ en fast anknytning till de redan befintliga folkbildningsorganisationerna torde vara ett uppslag att taga fasta på. I fråga om de föreslagna organens organisation förefaller dock lämpligt, att vissa jämkningar i förhållande till de sakkunnigas förslag vidtagas. Till en början synes den av de sakkunniga föreslagna benämningen icke lyckligt vald. Då här ifrågasättes en aktiv medverkan från personalens sida, torde en lämpligare benämning vara »utskottet för kulturell verksamhet» vid vederbörande truppförband, därvid utskottet torde komma att i dagligt tal benämnas »kulturella utskottet». I fråga om utskottets sammansättning synes — på sätt i åtskilliga öfver förslaget avgivna yttranden påpekats — den ansvarsställning i fråga om verksamheten vid truppförbanden som rent allmänt tillkommer truppförbandschefen böra medföra, att en av honom utsedd officer vid truppförbandet bör såsom ordförande ingå bland utskottets ledamöter. Truppförbandschefen bör dessutom, på sätt de sakkunniga föreslagit, äga rätt att personligen deltaga i utskottets förhandlingar och att inspektera utskottets verksamhet. Vad beträffar övriga ledamöter i kulturella utskottet lärer det vara lämpligt, att vederbörande mili-

tärpastor ingår som självskriven ledamot. Övriga ledamöter i utskottet torde lämpligen böra vara dels en representant för det fast anställda manskapet vid truppförbandet och dels två representanter för i landet verkssamma folkbildningsorganisationer; någon representant för den frivilliga religiösa verksamheten synes däremot knappast vara erforderlig i detta utskott. Representanten för det fast anställda manskapet bör enligt min mening utses av truppförbandschefen efter det han låtit vid truppförbandet verkssamma underbefälsföreningar yttra sig. De två representanterna för folkbildningsorganisationerna torde i enlighet med de sakkunnigas mening böra utses av centralrådet. Förslag å dessa representanter torde emellertid böra avgivas av Samverkande bildningsförbundens styrelse, vilken bör äga att fritt föreslå ur vilka bildningsförbund de skola väljas.

Kulturella utskott torde i enlighet med de sakkunnigas förslag böra finnas vid samtliga truppförband, örlogsstationer, flygflottiljer m. m., däremot icke vid självständiga skolor och undervisningsanstalter. Dock torde flygkrigsskolan med hänsyn till sin organisation böra i detta hänseende likställas med flygflottilj. På sätt marinförvaltningen framhållit lärer jämväl vid kustflottan ett kulturellt utskott böra anordnas. I fråga om utskottens ekonomiska understöd från statens sida kan jag i huvudsak ansluta mig till de sakkunnigas förslag, vilket innebär, att utskotten skulle erhålla ett årligt grundunderstöd av 300 kronor vid regemente (örlogsstation), 200 kronor vid kår (flygflottilj) och 100 kronor vid självständigt kompani, varmed jämställas Nya varvet i Göteborg. Möjligen kan dock det sistnämnda bidraget komma att befinnas väl knappt. Dessutom skulle utgå ett visst belopp, av de sakkunniga beräknat till 8,000 kronor, avsett för kvalificerad studiecirkelverksamhet, vilket belopp skulle fördelas av centralrådet. De nämnda understöden torde böra utgå från det nu förevarande anslaget.

Den av mig här framlagda planen för organiserandet av såväl den religiösa som den kulturella verksamheten vid truppförbanden kan naturligen komma att visa sig på grund av lokala eller personliga förhållanden i vissa fall behöva modifieras. Jag tänker därvid särskilt på de av Visby domkapitel påpekade speciella förhållandena på Gotland, vilka kunna tänkas kräva, att den religiösa verksamheten där ordnas på särskilt sätt, ävensom på kustflottans kulturella utskott, vars sammansättning på grund av de säregna lokala förhållandena måhända måste bli en annan än den i övrigt gällande. För dylika fall förutsätter jag emellertid, att *Kungl. Maj:t* kommer att, efter förslag av centralrådet eller efter dess hörande, utfärda erforderliga särbestämmelser.

Jag övergår så till det av de sakkunniga föreslagna centralrådet, vars inrättande jag i princip vill förorda. Rådets officiella benämning torde lämpligen böra vara »centralrådet för religiös och kulturell verksamhet inom försvarsväsendet». Centralrådets uppgifter torde i stort sett böra vara de av de sakkunniga föreslagna, därvid jag dock förutsätter, att uppgifternas utformande kommer att bli föremål för närmare överarbetning i samband med utfärdande av instruktion för centralrådet.

I fråga om sammansättningen av centralrådet biträder jag de sakkunnigas uppfattning, att rådets ordförande bör vara en generalsperson eller flaggman eller en regementsofficer. Däremot kan jag icke ansluta mig till förslaget om att den för krigsförhållanden av de sakkunniga föreslagne fältprosten skulle vara självskriven ledamot i centralrådet. Frånsett att frågan om mobiliseringsorganisationen av den andliga vården vid försvarsväsendet ännu icke fått sin lösning, läser det nämligen vara mindre lämpligt att på detta sätt knyta en mobiliseringsbefattning vid en viss verksamhet i fredstid. Däremot anser även jag, att i centralrådet bör ingå en i Stockholm eller dess närhet boende präst vid svenska kyrkan. Då denne präst torde böra få som uppgift att i viss mån verka som en personligen sammanhållande kraft i förhållande till militärpastorerna, torde han icke böra utväljas bland dessa utan snarare få utses bland en något äldre och erfarnare kategori prästmän än den dessa i allmänhet torde komma att tillhöra. I centralrådet torde vidare böra ingå en representant för svenska kyrkans diakonistyrelse och en representant från frikyrkliga samarbetskommittén; däremot finner jag knappast erforderligt, att i rådet ingår jämväl en representant för förbundet Soldaternas vänner. På sätt de sakkunniga föreslagit bör en representant för försvarsväsendets underbefälsförbund ingå i rådet. Slutligen böra i rådet ingå tre representanter för folkbildningsverksamheten i landet. Ledamöterna i centralrådet böra tillsättas av Kungl. Maj:t för en tid av tre år i sänder, i förekommande fall efter förslag av de angivna organisationerna. Av de tre representanterna för folkbildningsverksamheten synas lämpligen en böra utses efter förslag av skolöverstyrelsen och två efter förslag av Samverkande bildningsförbundets styrelse.

I anslutning till vad de sakkunniga föreslagit läser centralrådet böra uppdelas på två sektioner, lämpligen benämnda religiösa sektionen och kulturella sektionen. I fråga om sekreterarhjälp vill jag ansluta mig till Samverkande bildningsförbundets styrelses förslag, att en sekreterare utses för vardera sektionen.

Vad slutligen beträffar kostnaderna för centralrådets verksamhet torde dessa i enlighet med förslaget böra bestridas från anslaget till befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet. Förutom ett mindre arvode till ordföranden torde man få räkna med att av den i centralrådet ingående prästerliga ledamoten kommer att krävas ett så avsevärt arbete jämväl utom sammanträdena, att ett särskilt arvode till honom bör utgå. Detta arvode torde icke böra sättas lägre än till 1,500 kronor om året. De övriga ledamöterna i rådet torde böra uppbära allenast smärre sammanträdesarvoden, vilkas belopp det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att sedermera bestämma. För vardera av de två sekreterarna torde böra beräknas ett årsarvode av 1,000 kronor. I övrigt har jag intet att erinra mot de av de sakkunniga gjorda kostnadsberäkningarna för centralrådets verksamhet.

Vad jag sålunda anfört rörande organisationen av den andliga vården vid försvarsväsendet föranleder till att det hittills utgående anslaget för ändamålet

torde böra något höjas utöver nu utgående belopp, 50,000 kronor. Kostnaderna för centralrådet torde icke med den av mig föreslagna organisationen kunna beräknas lägre än till 12,000 kronor. Kostnaderna för understöd åt de kulturella utskotten vid truppförbanden torde kunna begränsas till ungefär 23,000 kronor. Slutligen torde för soldatshems- och motsvarande verksamhet böra i enlighet med de sakkunnigas förslag avses cirka 35,000 kronor. Anslagsbehovet skulle sålunda komma att uppgå till (12,000 + 23,000 + 35,000 =) 70,000 kronor, d. v. s. det belopp, som de sakkunniga föreslagit i sitt betänkande. Nämnda belopp överstiger med 20,000 kronor såväl nu utgående anslag för ändamålet som det i statsverkspropositionen för budgetåret 1939/40 beräknade anslagsbeloppet.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

till *Befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet* å riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1939/40 anvisa ett *reservationsanslag* av 70,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

*Lennart Österholm.*